

Hà Nội, những Mùa Xuân Phai

Lê Hữu

Hà Nội yêu, anh vẫn yêu muốn khóc...(1)

Tôi chưa hề nghe ai nói “yêu muốn khóc” bao giờ, chỉ độc nhất có một người làm thơ là Hoàng Anh Tuấn. Yêu đến như thế là... yêu quá là yêu. Yêu đến như thế là quá mê đắm, quá si tình. Chỉ có yêu quá, nhớ quá, và chỉ có là “thi sĩ” mới thốt lên được những lời ấy. Trong tình yêu ấy có nỗi buồn bã thất vọng vì không gần được người mình yêu. Trong tình yêu ấy còn lẫn nỗi tiếc nhớ đến rưng rưng nước mắt. Yêu mà chỉ sợ mất người mình yêu.

Chỉ những ai đã từng... yêu muốn khóc mới hiểu được yêu thế nào là “yêu muốn khóc”.

Thế nhưng vì sao lại “yêu muốn khóc”? Chỉ tại vì:

Mấy chục năm xa đến mấy nghìn năm(1)

Ra là vậy. Mỗi tình si của chàng thi sĩ là mỗi tình “*trăm năm dù lỗi hẹn, nghìn năm vẫn không quên*”(2) - Hà Nội trong những bài hát cũ. Tôi cũng chưa nghe ai xưng “anh” ngọt lịm với Hà Nội như Hoàng Anh Tuấn. Gọi Hà Nội là “em” vào thuở ấy (không phải bây giờ), ngoài thi sĩ họ Hoàng còn có nhạc sĩ Vũ Thành.

*Nhìn em mờ trong mây khói
bước đi nhưng chưa nở rời...
Rồi đây dù lạc ngàn nơi
ta hướng về chốn xa vời
tìm mộng xưa lãng quên tháng ngày tàn phai
nghẹn ngào thương nhớ em, Hà Nội ơi!...
Ta nhớ thấy em một chiều chớm thu
dáng yêu kiều của ngày đã qua
thướt tha bên hồ liễu thưa
(“Giấc mơ hồi hương”, Vũ Thành)*

Trong tiếng “em” ấy có tình yêu Hà Nội. Tiếng “em” nghe thiết tha, gần gũi và thương yêu. Gọi thành phố nào khác là “em” nghe không thấy hay, không thấy dạt dào cảm xúc như gọi Hà Nội là “em”. “Yêu em, Hà Nội” nghe tự nhiên và triu mến hơn là... “Yêu em, Huế” hoặc “Yêu em, Sài Gòn”, cho dù người ta gắn bó với thành phố nào khác hơn là Hà Nội. “Em” vừa là người “em” gái tôi yêu, vừa là thành phố Hà Nội, “thành phố có em”, nói như nhà thơ Vũ Hữu Định.

Nhạc điệu, tiết tấu bài hát nghe mê mẫn và dịu dàng như tiếng bước chân ai lững thững dạo trên những phố cũ hè xưa. “Người em Hà Nội” trong “Giấc mơ hồi hương” của Vũ Thành có nét đẹp kiều sa của “Đêm mơ Hà Nội giáng kiêu thơm” trong thơ Quang Dũng.

Sau Ánh Tuyết, được xem là giọng hát gắn liền với bài ấy, hầu như không ca sĩ nổi tiếng nào của miền Nam một thời mà không từng hát “Giấc mơ hồi hương”. Mỗi giọng có cái hay riêng qua những cách thể hiện riêng.

Nghẹn ngào thương nhớ em, Hà Nội ơi!

Câu hát nghe sao mà... nghẹn ngào.

Không chỉ “Giấc mơ hồi hương”, những bài hát cũ về Hà Nội thuở ấy vẫn nghe có những tiếng nấc nghẹn như thế, vẫn có chung một khí hậu tái tê, một nỗi đau xót đến tận cùng như thế.

*Tôi đứng bên này vĩ tuyến
thương về năm Cửa Ô xưa
Quan Chưởng đêm tàn dẫn lối
Đê cao hun hút chợ Dừa
Cầu Rền mưa dầm lầy lội
Gió về đã buốt lòng chưa?
Yên Phụ đôi bờ sóng vỗ
Nhị Hà lấp lánh sao thưa
Cầu Giấy đường hoa phượng vĩ
nhớ nhưng biết mấy cho vừa*

(“Thương về năm Cửa Ô xưa”, Y Vân & Tạ Ty)

Vẫn là nỗi niềm “bước đi nhưng chưa nở rời”, vẫn là nỗi lòng “nhớ nhưng biết mấy cho vừa”, vẫn nghe “Yên Phụ đôi bờ sóng vỗ”, vẫn thấy “Nhị Hà lấp lánh sao thưa”, tưởng như Hà Nội vẫn còn nguyên vẹn đó, Hà Nội không mất đi bao giờ. Lời thơ ý nhạc nghe thiết tha đến nỗi lòng.

Hà Nội trong “Tình cố đô” của Lam Phương & Mạnh Thương (1955) là Hà Nội đã mịt mù, Hà Nội của đôi bờ thương nhớ, của nặng trĩu sầu thương qua những giọng Việt Ân, Thái Thanh, Mỹ Thảo...

*Buồn nhìn về xa xôi
Hà Nội ơi, đã xa cách rồi
Mịt mù ngàn trùng khơi
thành phố cũ lẳng sau núi đồi
Đâu Thăng Long năm xưa
cùng tháp cũ rêu xanh mờ
Còn tìm đâu nên thơ
Ngày hồi hương ta vẫn mong chờ*

Trong những lời nhạc của các bài hát về Hà Nội ngày ấy luôn có những “ly hương”, “hoài hương”, “hồi hương” và giấc mơ về một “ngày vui về cố hương”.

*Hôm nay đi nghe tiếng sóng rạt rào
nghe tiếng gió nghẹn ngào
nhìn làn mây buồn trôi
Ôi, quê hương
giờ chìm trong khói sương
Mây bao la gọi sầu ai viễn phương...
Đêm nay ta lặng ngắm mây trôi
nhớ về phía xa xôi hận sâu dâng đầy vơi...
Thăng Long ơi! Không biết tới
bao người đang sống với mong chờ
ngày vui về cố hương*

(“Hận ly hương”, Anh Hoa)

Bài hát với nhịp điệu chậm chậm, buồn buồn, với âm điệu mênh mang, réo rắt, như nghe một nỗi gì tái tê, ray rứt qua từng nốt nhạc rưng rưng. Hà Nội là nỗi sầu khắc khoải, là nỗi đau quặn thắt, là đau đáu trông vợi về một quê hương đành lìa bỏ.

Nào phải chỉ có “Hận ly hương”, những cuộc chia ly náo nùng và những sầu đau gửi về Hà Nội còn nghe thấy qua những “Sầu ly hương” (Lam Phương & Lê Mộ Dung), “Thu ly hương” (Nhật Bằng & Đan Thọ), “Xuân ly hương” (Phó Quốc Lĩnh)..., chưa kể những “Xa quê hương” (Đan Thọ & Xuân Tiên), “Mộng ngày hồi hương” (Hoàng Trọng & Hồ Đình Phương), “Hương về đất Bắc” (Phó Quốc Thăng), “Nhớ thu Hà Nội” (Lê Trọng Nguyễn), “Giấc mơ Hà Nội” (Y Vân), “Vọng cố đô” (Đan Thọ & Nhật Bằng), “Mùa hoa nở” (CungTiến), “Bắc một nhịp cầu” (Hoàng Trọng & Hồ Đình Phương), “Gửi một cánh chim” (Nguyễn Hiền)..., bao nhiêu là khúc hát chất chứa bao nhiêu tâm sự, gửi gắm bao nhiêu nỗi niềm về một thành phố, một quê hương đã “nghìn trùng xa cách”.

Còn đâu nữa Hà Nội của “ba mươi sáu phố phường”, của trai thanh gái lịch, của những “dáng yêu kiều của ngày đã qua”...

*Em Hà Nội hàng Đường trong giọng nói
để hàng Bông em ái lốt cơn mơ...
Ôi, hàng Ngang tội nghiệp mối tình đầu
Anh hờn giận mơ hàng Buồm lãng tử”(1)*

Những “người em Hà Nội” đẹp như là giấc mơ trong những câu thơ cũ.

*Tóc mây Hà Nội năm nào
em đem từng sợi buộc vào đời anh
Bây giờ tóc bạc, tóc xanh
tình xưa anh vẫn quấn quanh tìm hoài(3)*

Một đời mãi tìm nhau. “Tóc mây Hà Nội” là thế, tình yêu Hà Nội là thế. Người ta yêu Hà Nội như người tình chung, yêu từ thuở còn xanh tóc cho đến khi bạc đầu. Yêu như yêu từng sợi tóc mây trói buộc vào đời nhau. Yêu như yêu màu son môi tươi thắm của “em tôi”.

*Em tôi đi / màu son lên đôi môi Khăn san bay / lả lơi trên vai ai
Trời thắm gió trắng hiền Hà Nội thêm bóng dáng nàng tiên
 (“Gửi người em gái”, Đoàn Chuẩn)*

Chiếc “khăn san” ấy cũng “lả lơi” bay trong những câu thơ tình “Yêu em, Hà Nội”.

*Hà Nội yêu, áo lụa ngà óng ả
Thoáng khăn san nũng nịu với heo may(1)*

Những ngọn gió heo may se se lạnh và những “áo lụa ngà óng ả” ấy cũng lất phất trong “Mưa Sài Gòn, mưa Hà Nội” của Phạm đình Chương & Hoàng Anh Tuấn.

*Mưa hoàng hôn
trên thành phố buồn gió heo may vào hồn
thoảng hương tóc em ngày qua
Ôi, người em Hồ Gươm về nương chiều tà
Liều sầu úa thêm cũ nằm mơ hiền hòa
Thương màu áo ngà
thương mắt kiều sa hiền ngoan thiết tha...*

“Mưa Sài Gòn, mưa Hà Nội” mà chỉ nghe thấy tiếng mưa Hà Nội. Nhịp điệu Beguine Rock nghe mênh mang, dào dạt như tiếng nhạc mưa. Cả thành phố như chìm dưới màn mưa. Mưa giăng kín bầu trời, mưa phủ kín không gian, mưa lấp kín thời gian. Mưa trắng xóa, mưa mịt mù. Mưa náo nê, mưa sốt mướt. Mưa hiu hắt trên những cảnh đời tăm tối, mưa sục sùi cho những kiếp người lầm than.

Hà Nội sống nước mưa.

Một bài nhạc khác cũng nhắc đến tên hai thành phố, nhưng không phải là những cơn mưa nổi dài hai thành phố ấy mà từ phương này gửi về phương đó những hoài niệm đẹp về một thời để yêu và một thời để tiếc nhớ.

*Hà Nội ơi,
nào biết ra sao bây giờ
Ai đứng trông ai ven hồ
khua nước trong như ngày xưa...
Hôm nay Saigon bao nhiêu tà áo khoe màu phố vui
Nhưng riêng một người tâm tư sầu vắng đi trong bụi ngùi
(“Nổi lòng người đi”, Anh Bằng)*

Nghe những bài hát như thế ai mà không nghe lòng xao xuyến, không thấy nổi ngậm ngùi cho dù có hay không mối tình nào với Hà Nội.

Hà Nội không chỉ là Hà Nội, Hà Nội là đất Bắc, là “cố hương”. Hà Nội là nỗi nhớ rưng rức, là nỗi cách xa muôn trùng.

“Đắm say chờ những kiếp sau”

“Hương về Hà Nội” (1954) của Hoàng Dương vẫn được xem là bài hát “kinh điển” về Hà Nội, từng được bao nhiêu người hát, bao nhiêu người nghe. Đến cả những người chưa một lần đặt chân đến Hà Nội, hoặc đang sống ngay giữa lòng Hà Nội cũng... “hương về Hà Nội”. Lý do có thể hiểu được, người ta muốn đi tìm lại cái đẹp, cái thơ và một tình yêu về một thành phố chỉ còn tìm thấy được trong bài hát ấy.

Cái đẹp và quyến rũ của bài hát là ở giai điệu man mác, nghe một nỗi gì ray rứt, khắc khoải, và ở lời nhạc mang nhiều hình ảnh thật nên thơ, thật trữ tình. Người ta nghe được trong bài hát ấy có tình yêu say đắm, có lời thề hẹn, có niềm tin yêu, có nỗi thiết tha và nhớ nhung luyến tiếc.

Bài hát là bài thơ đẹp nhất về Hà Nội của một mùa nào đã xa như dĩ vãng.

*Hà Nội ơi!
Hương về thành phố xa xôi
ánh đèn giăng mắc muôn nơi
áo màu tung gió chơi vơi
Hà Nội ơi!
Nước hồ là ánh gương soi
nắng hè tô thắm lên môi
thanh bình tiếng guốc reo vui
Hà Nội ơi!
Mắt huyền ngây ngát đê mê
tóc thề thả gió lê thê
Hãy tin ngày ấy anh về!...
Hà Nội ơi!
Mỗi chiều sương gió dâng khơi
có người lặng ngắm mây trôi
biết bao là nhớ toi bời...*

Những “Hà Nội ơi!... Hà Nội ơi!” lặp đi lặp lại như tiếng gọi thì thầm của một người tình đã xa biệt. Thật khó mà tìm được bài hát nào về Hà Nội đẹp cả nhạc lẫn lời và “Hà Nội” hơn thế. Cứ mỗi lần nghe bài hát ấy là mỗi lần tôi muốn... “yêu muốn khóc” và muốn ngược mặt nhìn trời, “lặng ngắm mây trôi” về phương nào xa xôi mà lòng nghe “biết bao là nhớ toi bời”.

Tôi chưa hề nghe ai nói “nhớ toi bời” bao giờ, và thật khó mà tìm được những chữ nào hay hơn để tả nỗi nhớ thương ngập lòng. Làm sao mà người nhạc sĩ ấy lại bật ra được hai tiếng “toi bời” ấy (mà không phải là nhớ

“da diết”, nhớ “mênh mang”, nhớ “quay quắt”, nhớ “thần thờ”...), nghe mà gió mưa, mà giông bão... toi bời.

Sau “Hương về Hà Nội”, ta còn nghe được những “toi bời” khác ở những bài nhạc khác, như:

Thùy dương rũ bên toi bời
(“Thuyền viễn xứ”, Phạm Duy & Huyền Chi)

Giờ đây trên sông hoa rụng toi bời
(“Hoa rụng ven sông”, Phạm Duy & Lưu Trọng Lư)

Tóc toi bời lộng gió bốn phương
(“Mây dậm sơn khê”, Nguyễn Văn Đông)

Cũng đâu phải chỉ có “toi bời” thôi, ta còn nhặt ra được những câu, chữ thật đẹp trong những lời nhạc ấy:

Áo màu tung gió chơi vơi

Không phải “thướt tha” hay “lất phất” mà... chơi vơi. Chữ “chơi vơi” như vẽ lên hình ảnh những vạt áo dài lay động chập chờn, rất lững lờ và rất... chơi vơi.

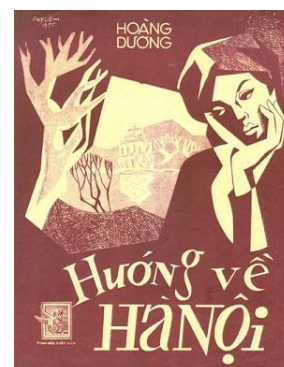
Đắm say chờ những kiếp sau
(Không phải là “đắng cay chờ những kiếp sau” như ít ca sĩ vẫn hát)

Khi người ta nói “*Đắm say chờ những kiếp sau*” thì lời ấy không còn là lời nói với một nơi chốn, một thành phố nữa mà là lời của một người tình nói với một người tình. Phải yêu đắm đuối, yêu say mê đến mức nào mới thốt lên được lời tình ấy, mới hẹn thề “nhớ kiếp sau chờ nhau”(4). Tình ấy là tình muôn thuở, là tình muôn-đời-muôn-kiếp-không-phai.

Trong những lời nhạc ấy người ta còn thấy được cách sử dụng các động từ thật hay, thật lạ. Chữ “reo” chẳng hạn.

Thanh bình tiếng guốc reo vui
(Không phải là “... tiếng hát reo vui” như ít ca sĩ vẫn hát)

Mỗi lần nghe ca sĩ (những giọng hát tôi yêu) hát đến câu “Hà Nội ơi! Nước hồ là ánh gương soi/ nắng hè tô thắm lên môi...” là mỗi lần tôi lại... hồi hộp, chỉ sợ câu hát tiếp theo bị đổi thành “*thanh bình tiếng hát reo vui*”, làm hỏng mất câu hát tôi yêu. “Tiếng guốc”, nói như tác giả bài hát, là “âm thanh rất ‘riêng’ của Hà Nội thuở ấy”.

Chữ “dâng” rất thơ, rất gợi hình ấy cũng gợi nhớ những câu hát khác trong những bài hát nào.

Gió dâng khúc đàn thanh bình
(“Tạ từ”, Tô Vũ)

Như hương hoa soan dâng bên thềm
(“Hoa soan bên thềm cũ”, Tuấn Khanh)

Hà Nội ơi! Phố phường dải ánh trăng mơ...
Liều mềm nhủ gió gây thơ...
(Không phải “... nhủ gió gây thơ” như ít ca sĩ vẫn hát)

Tóc thề thả gió lê thê...
Nắng hè tô thắm lên môi...
Dáng chiều ủ bóng tiên nga...
(Không phải “... phủ bóng tiên nga” như ít ca sĩ vẫn hát)

Bài hát nghe được hai tiếng “anh”, “*Biết đâu ngày ấy anh về*” và “*Hãy tin ngày ấy anh về!*” Tiếng “anh” như vừa nói với thành phố ấy vừa nói với người em “*dáng huyền tha thướt đê mê, tóc thề thả gió lê thê...*” Nghe những lời ấy là nghe những ray rứt và nỗi ước mơ của một người tình thủy chung gửi về “thành phố xa xôi” ấy.

“*Hãy tin ngày ấy anh về!*” Câu hát như lời thề hẹn sắt son, thiết tha và tràn đầy niềm tin.

“*Hương về Hà Nội*”, với những người tình một thuở của Hà Nội, là “*hương về*” những năm tháng tươi đẹp nhất của một thời tuổi trẻ. Nghe bài hát mà tưởng như nghe được cả khí hậu, mùa màng của Hà Nội, nghe được cả những thoáng dư hương Hà Nội cũ còn rơi rớt lại. “*Cứ nghe ai hát, tôi lại thấy không gian xưa trở về, vượt qua mọi thời gian*”,(5)nhạc sĩ Hoàng Dương có lúc đã thốt lên như thế khi nói về bài nhạc của mình.

Bản nhạc “*Hương về Hà Nội*” được nhà xuất bản Tinh Hoa ấn hành lần thứ nhất ở miền Nam năm 1954 với tranh bìa màu tím của họa sĩ Duy Liêm, vẽ hai thiếu nữ đứng cạnh nhau, một cô chít khăn mỏ quạ, một cô tóc quăn kiểu thời trang miền Nam ngày ấy. Hai cô gái, hai khuôn mặt xinh đẹp thoáng vẻ buồn nhớ, tư lự và cùng “*hương về Hà Nội*” với hình Hồ Gươm–Tháp Rùa làm nền phía sau.

Bản nhạc “*Hương về Hà Nội*” ấn hành lần thứ hai năm 1955, cũng nhà xuất bản Tinh Hoa và cũng họa sĩ Duy Liêm, tranh bìa màu nâu vẽ “*người em gái*” Hà Nội chít khăn mỏ quạ, tì tay vào má với vẻ mặt âu sầu. Xa xa, mờ mờ cũng là hình Hồ Gươm–Tháp Rùa. Trang trong, bên dưới tựa bài nhạc là dòng chữ “*Riêng tặng Hoàng Trọng, bạn thân yêu, gửi đây niềm thương nhớ một mùa chia phôi...*” Tác giả “*Hương về Hà Nội*”–trong một bài báo ở trong nước–cho biết bài hát được phổ biến lần đầu tiên trên làn sóng Đài phát thanh Hà Nội năm 1954 với giọng hát Kim Tước và ban nhạc Hoàng Trọng. Ông được biết ca sĩ Kim Tước hiện vẫn còn giữ được cuốn băng thu âm bài hát phổ biến lần đầu tiên ấy. “*Thú thật,*” ông nói, “*tôi rất muốn có được một bản sao cuốn băng đó mà không biết bằng cách nào.*”(5)

Kể từ ngày đất nước chia đôi, người Hà Nội đã không còn được nghe “*Hương về Hà Nội*”, tưởng như bài hát ấy chưa hề ra đời, tưởng như không hề có bài hát nào như thế về Hà Nội. Bài hát câm nín như Hà Nội câm nín. Hơn bốn mươi năm sau, “*Hương về Hà Nội*” mới được phép phổ biến lại ở trong nước. Bài hát như từ quá khứ nào bước ra, như được tái sinh, như có hai đời sống.

Kể từ ngày bài hát được giọng hát mang tên loài chim quý ấy cất lên, đến nay đã có tới ba thế hệ ca sĩ hát “*Hương về Hà Nội*”, và thật khó mà biết được có bao nhiêu người đã hát, đã nghe và đã yêu bản tình ca ấy.

“*Biết đâu ngày ấy anh về!*”

Trừ ít bài được sáng tác về sau này, hầu hết những bài hát cũ về Hà Nội thường được viết ra giữa thập niên 1950’s, sau ngày đất nước chia đôi, khi mà vết cắt trong tim những người phải lìa xa Hà Nội vẫn chưa lành lặn, khi mà tình yêu dành cho Hà Nội vẫn còn nóng ấm.

Những bài hát về Hà Nội bây giờ có khá nhiều và cũng khá nhiều bài “*rằng hay thì thật là hay*”, tuy nhiên “*nghe ra*” có khác với những bài “*hương về Hà Nội*” của những năm tháng cũ. Những bài hát hoài niệm về một dĩ vãng xa xôi, một quê hương xa khuất, một nơi chốn người ta đã sống đã yêu, đã hạnh phúc đã khổ đau, bao giờ cũng làm người ta băng khuâng tiếc nhớ.

Hà Nội trong những bài hát cũ là một Hà Nội khác, một thành phố khác, không phải là Hà Nội bây giờ. Sau bao nhiêu là biến động của lịch sử, bao nhiêu là tang thương dâu bể, hầu như người ta khó mà tìm lại được dấu vết Hà Nội cũ. Hà Nội như đã thay hình đổi dạng, như đã hóa thành người nào khác. Những người tình một thuở của Hà Nội muốn đi tìm lại Hà Nội cũ như tìm lại chính mình, như tìm lại mối tình cũ, như tìm lại một phần đời của mình còn gửi lại nơi chốn ấy. Đi tìm nhưng không mong gì gặp lại được.

*Tôi kiếm hồn tôi xưa Hà Nội
thuở còn trong vắt gió vào thu(1)*

Còn đâu nữa Hà Nội của những “áo màu tung gió chơi vui”, của những “thanh bình tiếng guốc reo vui”. Còn đâu nữa Hà Nội của những “khăn san bay lả lơi trên vai ai”, những “dáng yêu kiều của ngày đã qua / thướt tha bên hồ liễu thưa”...

Hà Nội chỉ còn là tám nhan sắc của một thời vang bóng. Hà Nội chỉ còn lại trong những trang sách cũ, trong những câu chuyện kể, trong những tấm ảnh đen trắng mờ mờ và trong những thước phim cũ kỹ. Hà Nội chỉ còn lại trong những bài thơ, bài nhạc và trong những giọng hát người ta luôn muốn được nghe lại để tìm về những tháng năm kỷ niệm đã phai pha.

Với những người tình năm xưa của Hà Nội, nghe lại những bài hát cũ ấy như tìm lại được những thoáng hạnh phúc, như thấy lòng mình trẻ lại, như trái tim chưa bao giờ già cỗi, như là... chưa bao giờ rời xa Hà Nội.

Hà Nội yêu, vẫn y nguyên tưởng nhớ nên nghìn năm vẫn ngỡ mới hôm qua(1)

Hà Nội như thành phố mang vẻ đẹp mơ màng, huyền ảo trong những câu chuyện thần tiên. Hà Nội ấy, thành phố ấy đã mất hút, đã chìm khuất trong sương mơ.

Hà Nội như một người tình cũ. Người ta yêu Hà Nội như yêu mối tình cũ mà người ta tin rằng vẫn còn nguyên vẹn đó, vẫn suốt đời thủy chung. Người ta nhớ Hà Nội ngay cả những lúc đang sống giữa lòng Hà Nội. Người ta đi tìm Hà Nội ngay trên những đường phố của Hà Nội. Như vậy thì Hà Nội chắc phải là thành phố nào khác chứ đâu phải thành phố cùng một cái tên gọi.

Tôi biết có những người yêu Hà Nội đến độ không muốn quay về Hà Nội vào cuối đời để không phải chạm mặt những huyệt hăng, xót xa và để nuôi giữ mãi trong lòng mình những kỷ niệm ấm áp, những giấc mơ êm đềm, ngọt ngào.

*Hà Nội anh giờ là giấc chiêm bao
cùng thơ ấu đã già đi trăm tuổi
Buổi sáng nay tâm hồn nghe thơ dại
một thoáng vui chợt tới, chợt bay đi(1)*

Ôi Hà Nội của những đời người đã cũ! Ôi Hà Nội chỉ còn là thoáng “hương xưa”!... Có phải là người ta đã cố tình xóa bỏ một Hà Nội, hay là Hà Nội như một cô gái quê không còn hợp thời trang nữa nên không tồn tại được. Không hẳn là những người yêu Hà Nội cứ muốn Hà Nội mãi mãi là “tháp cũ rêu xanh mờ”, là “tóc thề thả gió lê thê”; thế nhưng, những đổi thay của Hà Nội trong những năm dài chinh chiến ấy và những năm sau ngày dứt chiến chinh chắc không phải là những gì người ta hằng trông đợi.

Chuyện trở về Hà Nội nay không còn là “giấc mơ hồi hương” nữa. Giấc mơ ấy có chăng là giấc mơ tương phùng với “người em Hà Nội”. Không rõ là đã có bao nhiêu cuộc “hội ngộ cố nhân” của những lứa đôi mỗi mòn ở “đôi bờ đất nước nhớ thương nhau”(6). Không rõ là đã có bao nhiêu nước mắt và nụ cười, bao nhiêu bề bàng và tiếc hận.

Một trong những người thực hiện sớm nhất giấc mơ “biết đâu ngày ấy anh về” là Phạm Huân, một người lính miền Nam. Rời bỏ Hà Nội ngày đất nước chia đôi, mười chín năm sau, cùng với hai người lính miền Nam khác, ông đã có được cơ hội làm một chuyến về thăm “cố hương” vào một ngày tháng Hai năm 1973 (18/2/1973), trong một phái đoàn hỗn hợp và trong vai trò quan sát viên của đợt tiếp nhận đầu tiên những người tù nhân chiến tranh, và đã ghi lại những gì “quan sát” được trong tập hồi ký Một Ngày Tại Hà Nội (Điều Hầu xuất bản, Saigon, 21/3/1973):

“Ngồi trên chuyến xe di chuyển từ Gia Lâm về Hà Nội, nhìn thấy Hồ Gươm, Tháp Rùa, tôi có trong lòng một nỗi xao xuyến muốn làm ứa lệ... Nỗi nhớ thương Hà Nội đã choán ngập tâm trí đến độ trong khoảnh khắc tôi không còn nhận ra Hà Nội đã không còn là Hà Nội nữa. Nước hồ vẫn xanh. Tháp Rùa vẫn như tự bao giờ giữ màu vôi cũ kỹ. Nhưng tất cả vẻ đẹp của Hà Nội, màu sắc của Hà Nội đã mất hết... Hà Nội trong thơ văn, Hà Nội trong âm nhạc, Hà Nội trong trí nhớ, một lần nữa lại làm dấy động tâm khảm tôi. Cái Hà Nội thơ mộng tuyệt vời mới chỉ trong vòng hai mươi năm đã bị người ta làm cho biến đi không còn một dấu vết nào đó, liệu còn có một ngày nào có thể sống lại?

Hà Nội còn đó, nhưng Hà Nội đã làm chảy nước mắt tất cả những người nhìn thấy lại Hà Nội.

Trong những trang sách ấy có một chi tiết, một hình ảnh, còn đọng lại ở trong tôi mãi đến tận bây giờ. Dương Phục, một bạn đồng hành của Phạm Huân, kể lại rằng, những gì trông thấy được trong “một ngày tại Hà Nội” ấy đã khiến ông có những lúc phải bước vào phòng rửa mặt, lặng lẽ ôm mặt nức lên, cố ngăn không để cho những giọt nước mắt ứa ra.

Tại sao phải bước vào phòng rửa mặt? Tại sao muốn khóc mà không khóc được? Tôi hiểu. Có những giọt lệ người ta phải giấu đi, không cho ai thấy. Có những giọt lệ chảy thầm mà đốn đau gấp nhiều lần những tiếng khóc bật ra được... Người sĩ quan của quân đội miền Nam ấy, người quân nhân dạn dày với đời sống quân ngũ ấy đã có những phút như thế, những phút không giấu được tiếng nức nghẹn ngào khi chỉ mới vừa chạm mặt với một phần rất nhỏ của Hà Nội, của thành phố mà suốt bao nhiêu năm trời ông chỉ mong được một lần trông thấy lại.

“Nếu về lại Hà Nội để mà nhìn thấy những cảnh như thế, tôi sẽ không bao giờ trở về nữa,” ông nói lời sau cùng.

Người ta đã làm gì Hà Nội để cho người lính ấy phải ôm mặt nức lên như thế!? Người ta đã làm gì Hà Nội để cho người lính ấy phải thốt lên những lời chua xót đến như thế!? Người ta đã làm gì Hà Nội để cho những người được nhìn thấy lại Hà Nội sau bao nhiêu năm phải mang tâm trạng nặng nề đến như thế!? Hà Nội đổi thay như khuôn mặt người thân yêu sau bao năm cách xa đã thay đổi đến mức người ta phải quay mặt đi để không phải... bật khóc.

*Lâu lắm em mới về Hà Nội
đi trên viên gạch tuổi thơ ngây
Gió mùa đông bắc làm em khóc
Hà Nội, anh ơi phố rất gầy! (7)*

Hà Nội đổi thay như thế nào khiến cho những ai từng có “một thời để yêu” với Hà Nội đều... muốn khóc. Dẫu thế nào đi nữa, điều may mắn là sau cùng chúng ta vẫn còn có được những bài hát cũ về Hà Nội, những bài hát còn sống mãi với thời gian, để người đời sau biết được rằng đã từng có một Hà Nội như thế, như thế...

Đêm xuân, nghe vẳng bên tai điệu nhạc cũ và những câu hát cũ về những ngày Tết Hà Nội đã vắng xa mà lòng băng khuâng “Những người muôn năm cũ / hồn ở đâu bây giờ!” (8)
Cảnh hoa tím tím bé xinh xinh báo xuân nồng Rừng đào phong kín cánh mong manh hé hoa lòng Hà Nội mừng đón Tết

*hoa chen người đi
liều rủ mà chi
Đêm tân xuân
Hồ Gươm như say mê
Chuông reo ngân
Ngọc Sơn sao uy nghi
Ngàn phía đến lễ đền
chạnh lòng tôi nhớ tới người em...
(“Gửi người em gái”, Đoàn Chuẩn)*

“Người em” ấy, “đêm tân xuân” ấy là Hà Nội của những ngày vui mơ hồ trong trí tưởng.

Cám ơn những bài hát cũ về Hà Nội đã giữ cho những giấc mơ về Hà Nội không bao giờ tắt hẳn. Hà Nội ấy còn đọng lại trong dư âm lời ca tiếng nhạc của những bản tình ca một thuở. Hà Nội như một dĩ vãng đẹp và buồn. Hà Nội chỉ còn là những mùa xuân phai.

Lê Hữu

- (1) Thơ Hoàng Anh Tuấn
- (2) Nghìn năm vẫn chưa quên, nhạc Phạm Duy
- (3) Thơ Nhất Tuấn
- (4) Gọi giấc mơ xưa, nhạc Lê Hoàng Long
- (5) Người Lao Động Online, 28/8/2010
- (6) Thơ Quang Dũng
- (7) Thơ Trần Mộng Tú
- (8) Thơ Vũ Đình Liên